

NIEMIECKA REPUBLIKA DEMOKRATYCZNA – SOJUSZNIK POLSKI LUDOWEJ*

Powstanie Niemieckiej Republiki Demokratycznej nie miało chyba dla żadnego narodu tak olbrzymiego znaczenia jak dla narodu polskiego. Rzut oka na historię stosunków polsko-niemieckich pozwala dopiero w pełni docenić przełomowe znaczenie powstania na zachód od granic Polski pierwszego w historii pokojowego państwa niemieckiego.¹

Z okazji powstania Niemieckiej Republiki Demokratycznej w prasie i tygodnikach polskich pojawiło się wiele artykułów naświetlających z różnych stron znaczenie powstania pierwszego socjalistycznego państwa niemieckiego. Niniejszy referat skoncentruje się nad niektórymi tylko zagadnieniami, głównie prawnymi. Są to:

- 1) geneza powstania Niemieckiej Republiki Demokratycznej
- 2) sytuacja prawna Niemieckiej Republiki Demokratycznej
- 3) sojusz Polski z Niemiecką Republiką Demokratyczną.

Ramy krótkiego referatu pozwalają skupić się tylko na najważniejszych aspektach powyższych problemów.

I. GENEZA POWSTANIA NIEMIECKIEJ REPUBLIKI DEMOKRATYCZNEJ

Powstanie Niemieckiej Republiki Demokratycznej jest ściśle związane z określonym etapem rozwoju sytuacji politycznej w Niemczech po II wojnie światowej. Niemiecka Republika Demokratyczna powstała w chwili, gdy na terenie Niemiec zachodnich powołana została do życia Niemiecka Republika Federalna. Fakt utworzenia państwa zachodnioniemieckiego był węzłowym momentem w procesie rozłamu w polityce czterech mocarstw okupacyjnych w Niemczech, gdy trzy mocarstwa zachodnie — Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Francja — wbrew powziętym zobowiązaniom

* Referat wygłoszony dn. 7 X 1959 na sesji naukowej z okazji dziesięciolecia powstania Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Sesja została zorganizowana przez Instytut Zachodni, Towarzystwo Rozwoju Ziemi Zachodnich, Zachodnią Agencję Prasową i Redakcję „Tygodnika Zachodniego”. Referat został uzupełniony tylko niezbędnymi wskazówkami źródłowymi.

¹ Patrz: J. Winiewicz, Doświadczenia polsko-niemieckie w latach 1918—1939, „Sprawy Międzynarodowe”, 1959, nr 7/8. Jest to opracowanie syntetyczne, posiadające nieprzeciętną wartość metodologiczną.

postanowiły włączyć Niemcy, a przynajmniej tę ich część, którą kontrolowały, do montowanego w tym czasie militarnego bloku o wyraźnie antykomunistycznym charakterze. Polityka odstępstw od czterostronnie uzgodnionych zasad jednolitej okupacji Niemiec, których prawnym wyrazem były Układy Poczdamskie, zapoczątkowana została już w r. 1946. Utworzenie Bizonii w 1946 r., następnie Tryzonii w 1948 r., objęcie Niemiec zachodnich planem Marshalla, zmiany zasad okupacji w formie tzw. statutu okupacyjnego w 1949 r. — oto poszczególne etapy polityki mocarstw zachodnich, sprzecznej z uzgodnionymi zasadami i celami okupacji Niemiec.

Polityka ta była tak oczywiście sprzeczna z Układami Poczdamskimi, iż mocarstwa zachodnie zmuszone były usprawiedliwić w jakiś sposób złamanie swych zobowiązań i jako pretekstu użyły pewnych nieporozumień na tle zastosowania postanowień ekonomicznych Układów Poczdamskich. Odmowa zgody ZSRR na ekonomiczne plany mocarstw zachodnich wobec Niemiec określona została jako naruszenie Układów Poczdamskich. Zamiast szukać rozwiązań możliwych do przyjęcia dla wszystkich zainteresowanych państw, mocarstwa zachodnie głosiły, iż ZSRR naruszył Układy Poczdamskie i że tym samym mocarstwa zachodnie uzyskały swobodę postępowania. Bezpodstawność tego argumentu wynika jasno z faktu, że kroki podjęte przez mocarstwa zachodnie bynajmniej nie ograniczyły się do sfery zagadnień gospodarczych, w której jakoby miało nastąpić naruszenie Układów Poczdamskich ze strony ZSRR, lecz weszły na teren kluczowych problemów politycznych.

Związek Radziecki, a także inne zainteresowane państwa socjalistyczne wielokrotnie protestowały przeciw polityce mocarstw zachodnich na terenie Niemiec. Jednocześnie Związek Radziecki, wykonując postanowienia Układów Poczdamskich, dokonywał na terenie swej strefy okupacyjnej głębokich przeobrażeń politycznych i społecznych, których celem było wyeliminowanie spuścizny hitlerowskiej, likwidacja militarizmu i ekonomicznych oraz ideologicznych korzeni imperializmu niemieckiego. W polityce tej okupacyjne władze radzieckie pomagały w konsolidacji niemieckich demokratycznych i postępowych sił społecznych oraz aktywnie popierały ich rozwój.

Rozbicie Niemiec, którego momentem zwrotnym było utworzenie separatystycznego organizmu państwowego w Niemczech zachodnich, postawiło Związek Radziecki jako mocarstwo okupacyjne wobec faktu dokonanego.

Przy ocenie okresu 1945—1949 nie wolno zapominać, że rozbicie Niemiec na dwa państwa zainicjowała polityka mocarstw zachodnich, które

odeszły od współpracy ze Związkiem Radzieckim. Te właśnie mocarstwa zachodnie zapoczątkowały i następnie rozwijały politykę popierania w Niemczech zachodnich tych sił społecznych, które w rozumieniu Układów Poczdamskich miały być wyeliminowane i ograniczone. Odrodzenie się idei odwetowych, militarystycznych i wręcz neofaszystowskich towarzyszyło już pierwszym krokom w polityce odstępstwa od zasad poczdamskich. W miarę umacniania się państwa zachodnioniemieckiego idee te wzmacniały się i gruntowały. Można by rzec, iż jeszcze przed utworzeniem obu państw niemieckich nastąpiła zasadnicza polaryzacja dwu przeciwstawnych sił: na zachodzie Niemiec odradzających się sił imperialistycznych, na wschodzie — postępowych sił społecznych.

Powstanie Niemieckiej Republiki Demokratycznej było tylko możliwe dzięki umocnieniu się sił postępowych, które wypracowały określony program polityczny. Na czele tych sił stanęła SED (Niemiecka Socjalistyczna Partia Jedności), która powstała 21 IV 1946 r. w radzieckiej strefie okupacyjnej, na skutek zjednoczenia się działających w tej strefie KPD i SPD. W listopadzie 1947 r. SED wystąpiła z inicjatywą utworzenia Kongresu Ludowego jako reprezentacji narodu niemieckiego. Kongres Ludowy zażądał przywrócenia jedności gospodarczej i politycznej Niemiec oraz domagał się zawarcia traktatu pokojowego z Niemcami. W marcu 1948 r. II Niemiecki Kongres Ludowy dokonał wyboru Niemieckiej Rady Ludowej, organu działającego między posiedzeniami Kongresu.

Gdy we wrześniu 1949 r. powstała Niemiecka Republika Federalna, w odpowiedzi na to Niemiecka Rada Ludowa, wybrana przez III Kongres Ludowy, dnia 7 X 1949 r. przekształciła się w Tymczasową Izbę Ludową (*Volkskammer*) i zwróciła się do rządu ZSRR o wyrażenie zgody na wprowadzenie w życie uchwalonej już poprzednio konstytucji Niemieckiej Republiki Demokratycznej, a tym samym na utworzenie parlamentu, wybór prezydenta i wyłonienie rządu republiki. Dn. 10 X 1949 r. rząd radziecki wyraził zgodę na prośbę Izby Ludowej i dokonał odpowiedniej reorganizacji swych władz okupacyjnych w Niemczech, przekształcając je we władze kontrolne². W ten sposób powstała Niemiecka Republika Demokratyczna.

II. SYTUACJA PRAWNA NIEMIECKIEJ REPUBLIKI DEMOKRATYCZNEJ

Z punktu widzenia podmiotowości prawnomiędzynarodowej Niemieckiej Republiki Demokratycznej w minionym dziesięcioleciu wyróżnić można dwa okresy:

² Podstawowy zespół dokumentów patrz: „Zbiór Dokumentów” 1949, nr 10, wyd. PISM, Warszawa. Patrz także: Niemiecka Republika Demokratyczna. Materiały i dokumenty, Wyd. MON, Warszawa 1950. Patrz również w tym nr art. L Janickiego: „Ustrój polityczny NRD”.

- 1) od powstania NRD do zawarcia układu o stosunkach między ZSRR a NRD, tj. od 7 X 1949 r. do 20 IX 1955 r.,
- 2) od września 1955 po dzień dzisiejszy.

Pierwszy okres był okresem stopniowej likwidacji kontroli prawnej, którą Związek Radziecki zachował jeszcze w momencie powstania NRD. Kontrola ta dotyczyła zobowiązań nałożonych na Niemcy. Chodziło tu o zobowiązania natury gospodarczej (reparacje) oraz politycznej, które wynikały z uznania przez NRD Układów Poczdamskich za podstawę jej polityki zagranicznej i wewnętrznej. Mówiąc językiem prawniczym, był to okres stopniowego uzyskiwania zdolności do działań prawnych, którego poszczególne etapy wyznaczały następujące daty:

10 X 1949 r. — zniesienie Radzieckiej Administracji Wojskowej i utworzenie Radzieckiej Komisji Kontroli,

29 V 1953 r. — zniesienie Radzieckiej Komisji Kontroli i utworzenie urzędu Wysokiego Komisarza ZSRR w Niemczech³,

20 IX 1955 r. — uzyskanie przez NRD zupełnej swobody w polityce wewnętrznej i zagranicznej,

Art. 1 układu o stosunkach między ZSRR i NRD z dn. 20 IX 1955 r. stwierdza, że Niemiecka Republika Demokratyczna uzyskała

„całkowitą swobodę w decydowaniu o swej polityce wewnętrznej i zagranicznej, włączając w to swe stosunki wzajemne z Niemiecką Republiką Federalną, jak również rozwój stosunków z innymi państwami“⁴.

Przebywające dotychczas na terenie NRD wojska radzieckie uzyskały nową podstawę prawną: przestały być wojskami okupacyjnymi, natomiast stały się wojskami sojuszniczymi, przebywającymi na terytorium republiki za zgodą jej rządu (art. 4 układu z dn. 20 IX 1955 r.). Szczegółowe warunki prawne stacjonowania wojsk radzieckich na terytorium NRD określiła specjalna umowa, zawarta dn. 12 III 1957 roku.

Od 1955 r. zaczyna się drugi okres, tj. okres pełnej suwerenności Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

³ Uchwała Rady Ministrów ZSRR w sprawie rozwiązania Radzieckiej Komisji Kontrolnej i ustanowienia urzędu Wysokiego Komisarza ZSRR w Niemczech z dn. 29 V 1953. Funkcje Wys. Komisarza zostały określone jako „... reprezentowanie interesów Związku Radzieckiego w Niemczech i czuwanie nad działalnością organów władzy NRD pod kątem widzenia wykonywania przez nie zobowiązań wynikających z Uchwał Poczdamskich mocarstw sojuszniczych o Niemczech, jak również utrzymywanie odpowiednich kontaktów z przedstawicielami władz okupacyjnych Stanów Zjednoczonych, Anglii i Francji w sprawach o charakterze ogólnoniemieckim, wynikających z uzgodnionych przez cztery mocarstwa decyzji dotyczących Niemiec”. „Zbiór Dokumentów” 1953, nr 5, s. 1173—1174.

⁴ „Zbiór Dokumentów” 1955, nr 9, s. 1951—1953.

Drugim problemem prawnym w ramach niniejszego zagadnienia jest problem sukcesji prawnej po b. Rzeszy Niemieckiej.

Zagadnienie to jest skomplikowane ze względu na zawarte w nim implikacje polityczne, związane z kwestią zjednoczenia Niemiec.

Niemiecka Republika Demokratyczna powstała niewątpliwie jako model państwa niemieckiego, opartego na realizacji Układów Poczdamskich a projekt jej konstytucji był projektem konstytucji ogólnoniemieckiej. Jednakże rozwój sytuacji politycznej nie pozwolił na wprowadzenie tej konstytucji w życie na całym terytorium Niemiec. Dlatego też objęła ona swoim zasięgiem jedynie wschodnią część Niemiec — radziecką strefę okupacyjną.

W przeciwieństwie do Niemieckiej Republiki Federalnej Niemiecka Republika Demokratyczna nie rości sobie pretensji do wyłączności reprezentowania Niemiec jako całości. Wynika to z oświadczenia ministra spraw zagranicznych NRD, dra Lothara Bolza, który w sierpniu 1956 r. powiedział:

„Jak długo na terytorium niemieckim istnieją dwa państwa niemieckie, oba są sukcesorami byłej Rzeszy Niemieckiej. Aż do zjednoczenia Niemiec konieczne jest, aby na międzynarodowych konferencjach rozpatrujących sprawy Niemiec, reprezentowane były oba państwa niemieckie“⁵.

To stanowisko oznacza, iż Niemiecka Republika Demokratyczna uważa się za częściowego sukcesora prawnego byłej Rzeszy Niemieckiej. W oświadczeniu wszakże min. Bolza należy zwrócić uwagę na czasowe ograniczenie owej sukcesji częściowej — „aż do zjednoczenia Niemiec”. W zwrocie tym wyraża się znaczenie, jakie Niemiecka Republika Demokratyczna przywiązuje do kwestii zjednoczenia Niemiec. Przedstawienie licznych propozycji w sprawie zjednoczenia, składanych na przestrzeni minionego dziesięciolecia przez rząd i inne organa NRD, przekraczałyby ramy referatu. Wysiłek Niemieckiej Republiki Demokratycznej ilustruje liczba tych propozycji: było ich 129⁶. Ich treść i zakres zależały od konkretnej sytuacji politycznej, w której były składane.

Jeżeli chodzi o aktualne stanowisko NRD w kwestii zjednoczenia Niemiec, to uwzględniając istniejącą sytuację międzynarodową i wychodząc z tezy o istnieniu dwóch państw niemieckich — sukcesorów częściowych po b. Rzeszy Niemieckiej, Niemiecka Republika Demokratyczna proponuje zapoczątkować proces zjednoczenia Niemiec od utworzenia konfederacji.

⁵ „Neues Deutschland” z 30 VIII 1956.

⁶ K. Krahn, 10 lat istnienia Niemieckiej Republiki Demokratycznej — ponad 100 propozycji w sprawie zjednoczenia Niemiec. „Biul. Materiałowy ZAP” nr 340(308-M) z 29 IX 1959.

tj. związku dwóch państw, które aż do chwili ściślejszego zespolenia zachowują swą odrębną podmiotowość prawnomiędzynarodową. Propozycja ta jest odrzucana przede wszystkim na skutek stanowiska rządu NRF, który obawia się m. in., że konfederacja implikuje uznanie państwowości NRD.

I tu przechodzimy do trzeciego zagadnienia, związanego z sytuacją prawną Niemieckiej Republiki Demokratycznej, mianowicie kwestii jej uznania.

Niemiecka Republika Demokratyczna z chwilą swego powstania uzyskała uznanie ze strony ZSRR, ChRL i państw demokracji ludowej. Odmówiły jej uznania państwa kapitalistyczne, respektując wysuwaną przez Niemiecką Republikę Federalną tezę o wyłączności praw Republiki Federalnej do reprezentowania Niemiec jako całości. Od tej pory na arenie międzynarodowej rozpoczęła się walka o uznanie dla NRD.

Mocarstwa zachodnie, a za nimi ogół państw kapitalistycznych — wbrew oczywistemu faktowi istnienia i umacniania się pierwszego socjalistycznego państwa niemieckiego — uporczywie broniły się przed uznaniem NRD. Aby umocnić to stanowisko, Niemiecka Republika Federalna proklamowała osławioną doktrynę Hallsteina, według której NRF zagroziła zerwaniem stosunków dyplomatycznych z każdym państwem, które nawiąże takie stosunki z NRD.

Mimo to fakty okazały się silniejsze od polityki uporczywego ich ignorowania. W 1957 r. nastąpiło nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Jugosławią a Niemiecką Republiką Demokratyczną. Niemiecka Republika Federalna odpowiedziała na to zerwaniem stosunków dyplomatycznych z Jugosławią⁷.

Ale i ta akcja Republiki Federalnej nie była w stanie stłumić powolnej, lecz stałej ewolucji poglądów w świecie. Widowym dowodem umacniającego się przekonania o niemożliwości ignorowania istniejącego od dziesięciu lat państwa wschodniemieckiego jest ostatnio dokonane otwarcie konsulatu generalnego NRD w Kairze. Swoją wymowę posiadają też istniejące w wielu państwach przedstawicielstwa handlowe NRD, liczne umowy handlowe z nią zawierane, zaproszenie NRD do stołu konferencji ministrów spraw zagranicznych czterech mocarstw w Genewie, a wreszcie mnożące się głosy za uznaniem NRD ze strony polityków i światowej opinii publicznej.

Nie będziemy poddawać szczegółowej analizie prawnej poszczególnych

⁷ Patrz B. Wiewióra, Sprawa uznania NRD przez Jugosławię (Dokumentacja), „Przegląd Zachodni” 1957, nr 6, i tenże: Skutki zerwania stosunków dyplomatycznych NRF — Jugosławią, „Przegląd Zachodni” 1958, nr 1.

faktów. Niektóre z nich zawierają wyraźne implikacje w kierunku uznania prawnego NRD, inne mniej wyraźne. Ale jedno jest pewne: jesteśmy świadkami zapoczątkowania i rozwijania się procesu zmierzającego do zupełnego, formalnego uznania prawnego Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

III. SOJUSZ POLSKI Z NIEMIECKĄ REPUBLIKĄ DEMOKRATYCZNA

W języku prawniczym termin „sojusznik” posiada treść określoną. Przez sojusznika rozumiemy państwo, które jest z nami związane umową międzynarodową określonego rodzaju — umową polityczną, mocą której strony zobowiązują się przyjąć sobie wzajemnie z pomocą w przypadku, gdy określone interesy którejsz ze stron zostają naruszone.

Umowy sojusznicze z reguły ustalają warunki, w jakich pomoc ta ma być udzielana, oraz zakres pomocy. Umowy sojusznicze są z reguły umowami wojskowymi, tzn. przewidują w przypadku zajęcia określonych okoliczności udzielenie pomocy wojskowej. Zgodnie z obecnie obowiązującymi zasadami prawa międzynarodowego, pomoc wojskowa, a więc pomoc zbrojna, może być udzielona tylko w wyjątkowych przypadkach: dla obrony przed agresją.

Zawarcie sojuszu zakłada istnienie odpowiedniego tła politycznego, a jego trwałość wymaga spełnienia kilku przynajmniej minimalnych warunków: zgodności podstawowych celów politycznych, braku zasadniczych antagonizmów ideologicznych oraz braku ostrej rywalizacji ekonomicznej. Historia pełna jest przykładów nietrwałych i koniunkturalnych sojuszów między państwami, sojuszów, które albo szybko się rozpadły, albo nawet niekiedy przekształcały się w konflikty zbrojne między niedawnymi sojusznikami.

Sojusz Polski z Niemiecką Republiką Demokratyczną spełnia wszystkie wymogi, jakie doświadczenia wynikające z praktyki międzynarodowej stawiają przed trwałymi sojuszami państw.

Już w momencie powstania NRD premier rządu Republiki, Otto Grothewohl, w swoim pierwszym *exposé* rządowym stwierdził:

„Polityka pokoju i przyjaźni znajduje swoje uzupełnienie w stosunkach wzajemnych z krajami demokracji ludowej, a przede wszystkim z naszymi sąsiadami — nową Polską i Republiką Czechosłowacką ... Dla nas granica nad Odrą i Nysą jest granicą pokoju, która umożliwia przyjazne stosunki wzajemne z narodem polskim ... Nasze cele polityczne są zgodne z celami, które zostały ustalone w Poczdamie jako obowiązujące dla Niemiec“⁸.

⁸ „Zbiór Dokumentów” 1949, nr 10, s. 893 i n.

W wyniku przyjęcia Układów Poczdamskich za podstawę swej polityki zagranicznej Niemiecka Republika Demokratyczna uznała granicę na Odrze i Nysie Łużyckiej za istniejącą granicę polsko-niemiecką i w 1950 r. zawarła Układ Zgorzelecki o wytyczeniu tej granicy w terenie.

Układ Zgorzelecki, wraz z poprzedzającą go Deklaracją Warszawską i podpisanym w styczniu 1951 r. we Frankfurcie nad Odrą aktem o wykonaniu wytyczenia w terenie granicy polsko-niemieckiej stanowił zespół norm prawnych, które dokonały formalno-prawnej stabilizacji zachodniej granicy Polski. Stanowiły one wyraz prawnej akceptacji tej granicy przez bezpośrednio zainteresowane, sąsiadujące z Polską państwo niemieckie.

Ale układy graniczne z Polską — poza swym formalno-prawnym znaczeniem — posiadały doniosłą treść polityczną. Były one wyrazem stanowiska tych postępowych sił niemieckich, które nie tylko proklamowały, ale i czynnie udowodniły swoją wolę zerwania z imperialistyczną polityką junkrów i kapitalistów niemieckich, polityką, która przeszła do historii pod nazwą „parcia na wschód”.

Niemiecka Socjalistyczna Partia Jedności i władze Niemieckiej Republiki Demokratycznej podjęły też szeroką akcję zmierzającą do usunięcia ekonomicznych i ideologicznych korzeni rewizjonizmu. Pomocne w tym były głębokie reformy gospodarcze, które ułatwiły rozwiązanie ekonomicznych aspektów problemu przesiedleńców, stanowiącego niełatwe zagadnienie w pierwszych latach powojennych.

A przesiedleńców tych było na terenie NRD niemało: liczba 4 300 000⁹ stanowiła największe obciążenie przypadające na jedną strefę okupacyjną w Niemczech. Sukcesy na odcinku gospodarczej asymilacji przesiedleńców, zapoczątkowanej przez okupacyjne władze radzieckie i podjętej przez władze NRD, pozwoliły już w marcu 1951 r. stwierdzić premierowi Grotewohlowi w wywiadzie prasowym:

„W ostatnich latach osiągnęliśmy w końcu to, że stworzyliśmy byłym przesiedleńcom nową ojczyznę w Niemieckiej Republice Demokratycznej i dzisiaj ludzie ci, którzy specjalnie mocno odczuli skutki barbarzyństw Hitlera, biorą już udział jako równouprawnieni obywatele w odbudowie pokojowej gospodarki“¹⁰.

Władze NRD i Niemiecka Socjalistyczna Partia Jedności podjęły też energiczną akcję wyjaśniającą ludności Republiki istotę i rolę uznania granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej, przeciwstawiając się wpływowi zachodniemieckiej propagandy rewizjonistycznej i odwetowej. Sukcesy

⁹ Dane wg przemówienia W. Piecka, „Neues Deutschland” z 13 VIII 1949.

¹⁰ „Trybuna Ludu” z 2 III 1951.

w tej akcji ideologicznej pozwoliły wysunąć w NRD hasło „Granica na Odrze i Nysie — granicą pokoju”.

Można w tym miejscu sformułować konkluzję, że NRD stworzyła podstawową przesłankę polityczną trwałego sojuszu z Polską, wyrażając pełną akceptację naszej granicy zachodniej.

Jeśli chodzi o drugą przesłankę trwałego sojuszu — wspólnotę ideologiczną — to ten warunek spełnia jednorodność ustroju klasowego obu państw budujących socjalizm. Radykalne przeobrażenia ustroju społecznego umożliwiły przewycięzenie nawarstwionych nacjonalistycznych tradycji wrogości między obu narodami.

Wreszcie trzecia przesłanka — wspólnota interesów ekonomicznych — opiera się głównie na tej samej podstawie co druga przesłanka: na wspólnocie ustrojowej. Państwa socjalistyczne nie są zainteresowane w rywalizacji ekonomicznej między sobą. Budownictwo socjalistyczne nakazuje im zacieśnić wzajemną pomoc i współpracę gospodarczą. Jeśli chodzi o stosunki ekonomiczne Polski z Niemiecką Republiką Demokratyczną, to liczne są fakty dowodzące rozwoju i zacieśniania tych stosunków. Umowy gospodarcze, wzajemna pomoc i współpraca zarówno w skali lokalnej jak i krajowej, wymiana usług i doświadczeń, wspólny udział w pracach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, koordynującej stosunki ekonomiczne między państwami socjalistycznymi — oto kilka przykładów ilustrujących wszechstronną współpracę ekonomiczną między obu państwami.

Jakkolwiek więc Niemiecka Republika Demokratyczna dopiero w Układzie Warszawskim, zawartym dn. 14 V 1955 r. stała się formalnym sojusznikiem Polski¹¹, to stwierdzić trzeba, że polityczne, ideologiczne i ekonomiczne podstawy tego sojuszu zostały już wcześniej stworzone.

Przypomnieć wypada, że narastające podstawy sojuszu Polski z Niemiecką Republiką Demokratyczną usiłowały podważyć te siły, którym zacieśnienie stosunków NRD z Polską nie było na rękę.

W 1951 r. kanclerz Adenauer w odpowiedzi na apele rządu NRD o nawiązanie rozmów między obu rządami niemieckimi, zażądał jako wstępnego warunku zwrotu terytoriów na wschód ód Odry i Nysy Łużyckiej. W ciągu 24 godzin otrzymał odpowiedź od premiera Grotewohla, iż granica polsko-niemiecka została już ostatecznie ustalona¹². Drugi fakt dotyczy okresu po VIII plenum KC PZPR, gdy to ze strony przede wszystkim Niemieckiej Republiki Federalnej wyrażono nadzieje, że przemiany

¹¹ „Zbiór Dokumentów” 1955, nr 5. Do momentu zawarcia Układu Warszawskiego Polska nie posiadała formalnego sojuszu z NRD.

¹² J. Warburg, *Germany Key to Peace*, Cambridge Mass. 1953, s. 176—177.

w Polsce doprowadzą do wyłamania się Polski z obozu państw socjalistycznych. Próby siania niezgody i przeciwstawiania PZPR Niemieckiej Socjalistycznej Partii Jedności również zakończyły się niepowodzeniem.

Przyjaźń między Polską a Niemiecką Republiką Demokratyczną posiada już dzisiaj ugruntowane i wypróbowane tradycje. Dowody ścisłej współpracy między NRD i Polską są widoczne i w ostatnich latach. Wypada przypomnieć poparcie przez rząd NRD polskiej inicjatywy utworzenia w Europie środkowej tzw. strefy bezatomowej, inicjatywy znanej pod nazwą planu Rapackiego¹³. Wypada też przypomnieć o wspólnym froncie walki z rewizjonizmem i nastrojami odwetowymi rozpowszechniającymi się w Niemczech zachodnich. Nie wolno wreszcie zapomnieć i o wspólnym stanowisku Polski i NRD w tak ważnych sprawach, jak kwestia Berlina zachodniego, czy też traktat pokojowy z Niemcami¹⁴.

Sojusz Polski z Niemiecką Republiką Demokratyczną stanowi ważny element w obecnym układzie sił politycznych w Europie.

¹³ Odpowiedź rządu NRD na memorandum rządu PRL z 14 II 1958. „Zbiór Dokumentów” 1958, nr 2 s. 405—408.

¹⁴ Komunikat o naradach delegacji KC PZPR i rządu PRL z delegacją KC SED i rządu NRD z 14 XII 1959. „Trybuna Ludu” z 16 XII 1958 oraz Komunikat o naradzie ministrów spraw zagranicznych państw-członków Układu Warszawskiego i ChRI, z 28 IV 1959, „Trybuna Ludu” z 29 IV 1959.